

ARKADIUSZ DOMASZK SDB
UKSW Warszawa

WYBORY W PRAWIE WŁASNYM TOWARZYSTWA ŚW. FRANCISZKA SALEZEGO

Sprawowanie władzy w każdej społeczności należy do istotnych elementów struktury danej grupy. Powierzenie urzędu jest ważną częścią posługi władzy w Kościele katolickim. Zauważa się, że swobodne powierzanie urzędów kościelnych stanowi preferowaną formę w społeczności eklezjalnej. Niekiedy objęcie urzędu poprzedzone jest kanonicznym wyborem osoby. Sytuacja ta ma miejsce m.in. w instytutach zakonnych.

W poniższym opracowaniu zostaną pokrótce przybliżone normy prawa kanonicznego, które odnoszą się do wyborów. Następnie ukazane zostaną przepisy prawa własnego Towarzystwa św. Franciszka Salezego odnoszące się do zasad wyborczych, w kontekście urzędów kościelnych¹.

1. WYBORY W PRAWIE KANONICZNYM

Zagadnienie wyborów łączy się istotnie z pojęciem urzędu kościelnego, który jest jakimkolwiek zadaniem (z postanowienia Bożego czy kościelnego) ustanowionym na stałe dla realizacji celu duchowego². Tak rozumiany urząd jest powierzany odpowiedniemu kandydatowi, zgodnie z przepisami kanonicznymi, przez właściwego przełożonego³. Owo powierzenie, zwane prowizją kanoniczną, jest złożonym aktem prawnym. Prowizja może zawierać w sobie trzy elementy: wyznaczenie osoby, nadanie tytułu i objęcie urzędu⁴. Urzędy w Kościele są najczę-

¹ Por. *Konstytucje i Regulaminy Ogólne Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Rzym 1986; fundamentalne prawo własne salezjanów składa się z dwóch zbiorów, przy odniesieniach do *Konstytucji* używam skrótu Konst., przy cytacjach z *Regulaminów Ogólnych* stosuję skrót Reg.Og. Zamiennie z pełną nazwą „Towarzystwo św. Franciszka Salezego” używam nazwy skróconej „Towarzystwo Salezjańskie” lub „Zgromadzenie Salezjańskie”.

² Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 (dalej KPK 1983), kan. 145 § 1.

³ Por. tamże, kan. 146.

⁴ Por. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 1, Warszawa 1985, s. 258.

ściej powierzane swobodnie, tzn. władza kościelna w sposób niezależny dokonuje prowizji, co obejmuje także etap wyznaczenia kandydata.

W prawie kanonicznym występują również formy prowizji zależnej, kiedy „wpływ na wyznaczenie osoby kandydata na urząd kościelny mają – zgodnie z prawem – osoby, kolegia lub zespoły osób”⁵. Ta zależność dotyczy również wyborów, które są wyłonieniem osoby odpowiedniej do urzędu przez kolegium – na drodze prawnego głosowania. Tak wyznaczonemu kandydatowi władza kościelna nadaje urząd przez zatwierdzenie, chyba że wybór tego nie wymaga. Normy regulujące przebieg spotkania wyborczego podaje Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. w księdze I, w kanonach 164-179⁶.

Pierwsza zasada dotyczy terminu – nie należy odkładać wyborów przez okres dłuższy niż trzy użyteczne miesiące; bezskuteczny upływ tego terminu powoduje utratę prawa wyborczego, na rzecz władzy, która zatwierdza wybór (następuje wówczas prowizja niezależna)⁷. Dzięki temu postanowieniu zapobiega się nadmiernemu przedłużaniu wakansów urzędów kościelnych.

Następne normy regulują kwestie zwołania wyborców oraz wykonywania prawa wyborczego. Do przewodniczącego kolegium należy zwołanie wszystkich wyborców. Pominięcie niektórych wyborców albo znaczącej ich liczby może spowodować unieważnienie dalszych aktów prawnych lub jest z mocy prawa nieważne⁸. Istotnym elementem jest wolność wyborów, jej naruszenie powoduje nieważność aktu prawnego⁹. Uprawnienia wyborcze przysługują tylko osobom obecnym w określonym czasie i miejscu; wyjątkiem jest pobranie głosu od chorego wyborcy, ale obecnego w domu, gdzie odbywa się głosowanie¹⁰. Każdy może oddać tylko jeden głos, który jest ważny, gdy jest wolny, tajny, pewny, bezwarunkowy i określony¹¹. Wykluczone z głosowania są osoby niezdolne do aktu

⁵ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 1: *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1985, s. 305.

⁶ Przepisy te stosuje się we wszystkich wyborach kanonicznych, np. w stowarzyszeniach kościelnych, por. J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1: *Księga I Normy Ogólne*, Poznań 2003, s. 254. W pierwszej części mego artykułu przytaczam normy na temat wyborów (a następnie kompromisu i postulacji) – bez szczegółowych analiz; zagadnienie to jest odpowiednio szeroko opisane w różnych podręcznikach i komentarzach z prawa kanonicznego.

⁷ Por. KPK 1983, kan. 165.

⁸ „Jeżeli ktoś z tych, których należy wezwać, został pominięty i dlatego był nieobecny, wybór jest ważny, jednakże na jego wniosek, ale po udowodnieniu pominięcia i nieobecności winien być unieważniony przez kompetentną władzę, nawet po zatwierdzeniu wyboru, jeśli prawnie stwierdzono, że rekurs został przesłany przynajmniej w trzy dni od otrzymania wiadomości o wyborach” (tamże, kan. 166 § 2); „Jeśli pominięto więcej niż jedną trzecią wyborców, wybór z mocy samego prawa jest nieważny, chyba że wszyscy pominięci rzeczywiście wzięli udział w głosowaniu” (tamże, kan. 166 § 3).

⁹ Por. tamże, kan. 170.

¹⁰ Por. tamże, kan. 167 § 1-2.

¹¹ Por. tamże, kan. 168, 172.

ludzkiego, nie posiadające głosu czynnego, związane karą ekskomuniki (wymierzoną lub deklarowaną) oraz te, które notorycznie opuściły wspólnotę Kościoła¹².

W przebiegu wyborów własną funkcję pełnią skrutatorzy i sekretarze. Do nich należy zebranie głosów, a następnie ich przeliczenie; każdy etap wyborczy winien być protokołowany i podpisany, protokoły wyborcze należy przechowywać w archiwum osoby prawnej¹³.

„Jeśli czego innego nie zastrzegają prawo lub statuty, ten winien być uznany za wybranego i ogłoszony przez przewodniczącego kolegium lub zespołu, kto otrzymał wymaganą liczbę głosów, zgodnie z postanowieniem kan. 119, n. 1”¹⁴. Zasadniczo decyduje bezwzględna większość głosów, wyjątkowo o wyborze kandydata do urzędu kościelnego stanowi tzw. większość kwalifikowana. Wybrany powinien być powiadomiony tak, by w ciągu ośmiu dni użytecznych dał odpowiedź o przyjęciu wyboru lub jego odrzuceniu¹⁵. W dalszej kolejności, w zależności od tego, czy wybór wymaga zatwierdzenia czy nie, albo natychmiast obejmuje urząd, albo kieruje się prośbą do kompetentnej władzy o uprawnocnienie¹⁶.

2. KOMPROMIS I POSTULACJA

Szczególną formą wyborów, o ile prawo nie zabrania, jest kompromis: „(...) jeśli wyborcy jednomyślnie i poprzez zgodę na piśmie przekazują na ten raz uprawnienie wyboru jednemu lub kilku zdatnym bądź ze swego grona, bądź obcym, którzy w imieniu wszystkich wybierają mocą otrzymanego mandatu”¹⁷. Prawo powszechne stanowi o składzie zespołu kompromisariuszy i obowiązku przestrzegania dołączonych warunków¹⁸. Tę wyjątkową formę przeprowadzenia głosowania wyborcy mogą odwołać, a prawo wyborcze wraca do kolegium, gdy kompromisariusze nie wypełnili warunku lub dokonali nieważnego wyboru¹⁹. „Racją kompromisu jest dokonanie wyboru, szczególnie wtedy, gdy przeprowadzenie ‘zwyczajnych’ wyborów nastęrcza trudności”²⁰.

Jeszcze inną formą wyborów jest postulacja. Niekiedy najodpowiedniejszy kandydat (zdaniem wyborców) jest związany przeszkodą kanoniczną (np. wieku), od której można dyspensować. W tej sytuacji wyborcy „nie dokonują zwykłego

¹² Por. tamże, kan. 171.

¹³ Por. tamże, kan. 173 § 1-4.

¹⁴ Tamże, kan. 176. Zastosowanie kan. 119, nr 1, por. odpowiedź Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych z 28.06.1990 r., AAS 82(1990), s. 845.

¹⁵ Por. KPK 1983, kan. 177 § 1.

¹⁶ Por. tamże, kan. 178- 179 § 1-5.

¹⁷ Tamże, kan. 174 § 1.

¹⁸ Por. tamże, kan. 174 § 2-3.

¹⁹ Por. tamże, kan. 175.

²⁰ J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz...*, t. 1, dz. cyt., s. 266.

wyboru, lecz zwracają się do kompetentnego przełożonego z prośbą (postulacją), ażeby dopuścił do urzędu wspomnianego wyżej kandydata”²¹.

„Do ważności postulacji wymaga się przynajmniej dwóch trzecich głosów”²². Prawo powszechne domaga się tu więc większości kwalifikowanej głosów. Przewodniczący kolegium wyborczego przesyła postulację (w ciągu ośmiu użytecznych dni) do kompetentnej władzy, wraz z prośbą o dispensę²³. Ta forma przeprowadzenia wyborów wyróżnia się tym, że „postulowany nie nabywa żadnego prawa z postulacji, a kompetentna władza nie jest zobowiązana jej zaakceptować”²⁴.

3. WYBORY W TOWARZYSTWIE ŚW. FRANCISZKA SALEZEGO

Prawo powszechne Kościoła przy obsadzie niektórych urzędów poleca przeprowadzenie wyborów. Na gruncie prawa zakonnego dotyczy to: najwyższych przełożonych, przełożonych klasztorów niezależnych, najwyższego przełożonego instytutu na prawie diecezjalnym oraz (według zapisów konstytucji zakonnych) innych przełożonych²⁵. Prawo własne instytutu winno określić szczegółowe normy w tej materii.

Towarzystwo św. Franciszka Salezego jest w Kościele instytutem zakonnym kleryckim na prawie papieskim, oddającym się dziełom apostołskim²⁶. Zgromadzeniu Salezjańskiemu przewodzi Przełożony Generalny (Ksiądz Generał), który jest następcą św. Jana Bosko, ojcem i ośrodkiem jedności całej Rodziny Salezjańskiej²⁷. Sprawuje on władzę zwyczajną zarządu nad inspektoriami, domami zakonnymi i współbraćmi, tak w sprawach doczesnych, jak i duchowych²⁸.

Zgodnie z kan. 625 § 1, objęcie tego urzędu kościelnego poprzedza kanoniczny wybór. „Przełożonego Generalnego wybiera Kapituła generalna na okres sześciu lat i może go wybrać ponownie. Nie może on zrzec się swojego urzędu bez zgody Stolicy Apostolskiej”²⁹. Prawo własne wymienia podstawowe wyma-

²¹ E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, dz. cyt., s. 270; por. KPK 1983, kan. 180.

²² Tamże, kan. 181 § 1.

²³ Por. tamże, kan. 182 § 1-2.

²⁴ Tamże, kan. 182 § 3. Kolejny kan. 183 określa skutki odrzucenia albo przyjęcia postulacji.

²⁵ Por. tamże, kan. 625 § 1-3.

²⁶ Por. Konst., art. 4. O formie prawnej Towarzystwa Salezjańskiego, por. KPK 1983, kan. 588, 589, 675 § 1.

²⁷ Por. Konst., art. 126. Wyrażenie „Ksiądz Generał” jest określeniem potocznie przyjętym.

²⁸ Por. tamże, art. 127. Inspektoria salezjańska jest odpowiednikiem powszechnie używanego terminu prowincja zakonna.

²⁹ Tamże, art. 128. Skrócenie czasu mandatu Przełożonego Generalnego z dwunastu do sześciu lat przyniosła Kapituła Generalna Specjalna. Przez to każda kolejna kapituła może podjąć refleksję nad aktualnymi potrzebami Zgromadzenia Salezjańskiego i połączyć bieżące wymagania z wyborem Przełożonego Generalnego, por. *Program życia salezjanów księdza Bosko. Przewodnik po lekturze Konstytucji Salezjańskich*, Kraków 1997, s. 614. Kapituła Generalna 25 doprecyzowała artykuł 128 Konstytucji. Biorąc pod uwagę wielki wysiłek i zaan-

gania dla kandydata. „Aby jakiś współbrat mógł być wybrany na Przełożonego Generalnego, musi być kapłanem, profesem wieczystym co najmniej od lat dziesięciu i wyróżniać się umiłowaniem Kościoła i Zgromadzenia, przykładowym życiem, dynamizmem duszpasterskim oraz umiejętnością i roztropnością w zarządzaniu”³⁰.

W zwyczajnych okolicznościach przekazanie władzy następuje po zakończeniu kadencji. Jednakże w sytuacji śmierci albo ustąpienia z urzędu Przełożonego Generalnego, „wikariusz przejmuje *ad interim* zarząd Towarzystwa i w porozumieniu z innymi członkami Rady generalnej zarządzi zwołanie Kapituły generalnej celem wyboru Przełożonego Generalnego i nowej Rady. Wyboru powinno się dokonać nie później, niż w dziewięć miesięcy od śmierci lub ustąpienia z urzędu Przełożonego Generalnego”³¹. O wyborze najwyższego przełożonego decyduje uzyskanie bezwzględnej większości głosów osób uprawnionych, przy obecności przynajmniej dwóch trzecich członków Kapituły generalnej³².

Jak wynika z powyższych zapisów, kolegium uprawnionym do wyboru jest Kapituła generalna. Jej skład, a tym samym określenie grona wyborczego, podają Konstytucje. Biorą w niej udział m.in. dotychczasowy Przełożony Generalny, członkowie Rady generalnej, inspektorzy (prowincjałowie) oraz delegaci wybrani przez współbraci³³. Zadania Kapituły generalnej, w tym wybór Przełożonego Generalnego, w sposób ogólny sygnalizuje prawo powszechne Kościoła³⁴.

gażowanie Przełożonego Generalnego, Kapituła może go wybrać ponownie „tylko na jedno kolejne sześciolate”, por. Kapituła Generalna 25 Salezjanów Księdza Bosko, *Wspólnota Salezjańska Dziś. Dokumenty Kapitułne KG 25, Rzym 24 lutego-20 kwietnia 2002*, Kraków 2002, s. 95.

³⁰ Konst., art. 129. Umiłowanie Zgromadzenia i Kościoła oraz dynamizm apostołski w pełni nawiązują do myśli księdza Bosko, por. *Program życia salezjanów księdza Bosko ...*, dz. cyt., s. 615.

³¹ Konst., art. 143.

³² Por. tamże, art. 153; por. też tamże, art. 147, 152. Obecność dwóch trzecich członków kapituły wymagana jest przy zebraniach elekcyjnych – dotyczy to wszystkich wyborów dokonywanych przez Kapitułę generalną, nie tylko Przełożonego Generalnego, por. *Program życia salezjanów księdza Bosko ...*, dz. cyt., s. 640.

³³ Por. Konst., art. 151. Część uczestników Kapituły generalnej pochodzi z wyborów, dlatego „Przynajmniej na trzy miesiące przed rozpoczęciem Kapituły generalnej, inspektorzy prześlą kierownikowi protokoły z wyborów, które sprawdzi specjalna komisja, mianowana przez Przełożonego Generalnego lub, w razie jego nieobecności, przez wikariusza. Kierownik, ilekroć stwierdziłby w nich jakieś braki, zadba, aby we właściwym czasie dokonano należytej poprawki, a jeśli przypadek tego wymaga, aby powtórzono wybory” (Reg.Og., nr 115). Jeśli w czasie otwarcia Kapituły okaże się, że wybór jakiegoś delegata jest wątpliwy lub nieważny, to Kapituła musi orzec nieważność wyboru lub go sanować (por. tamże, nr 118). Przygotowanie Kapituły od strony prawnej wymaga powołania Przedkapitułnej Komisji Prawnej, przykładowo por. P. Chavez Villanueva, *Dekret z 16.01.2007*, w: *Dokumenty Rady Generalnej 88* (lipiec-wrzesień 2007), nr 398, s. 82-83.

³⁴ Por. KPK 1983, kan. 631 § 1-3. W aktualnej praktyce dąży się do ograniczenia członków kapituły wchodzących do niej z mocy prawa, ich liczba nie może być większa od liczby delegatów wyłonionych w wyborach, por. A. Chrapkowski, J. Krzywda, J. Wroceński, B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II 2: *Księga II Lud Boży, Część III Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Poznań 2006, s. 63; E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, tłum. J. E. Bielecki, Kraków 1998, s. 640.

Wybór najwyższego przełożonego stanowi akt nie tylko prawny, ale ponadto duchowy – w odpowiedzialności wobec całego Towarzystwa Salezjańskiego. Dlatego Kapituła odpowiednio wcześniej ustala datę wyborów tak, by dokonać refleksji na ten temat i przygotować się poprzez modlitwę; każdy z wyborców ma prawo do informacji o kandydatach, z zachowaniem miłości braterskiej³⁵. Tak ważny akt prawny domaga się ukierunkowania wyborców na dobro wspólne instytutu i wolę Bożą, co wyklucza względy osobiste, czy niegodziwe pozyskiwanie głosów³⁶.

Podczas przebiegu wyborów może się zdarzyć brak jednoznacznej woli elektorów, co pociąga za sobą potrzebę prowadzenia kolejnych głosowań. By jednak ta sytuacja nie przeciągała się, Konstytucje stanowią: „Gdyby pierwsze głosowanie nie dało rezultatu, przeprowadzi się drugie i trzecie, jeśli i trzecie okazało się bezskuteczne, przystąpi się do czwartego, w którym głos bierny będą mieli tylko ci dwaj współbracia, którzy w trzecim głosowaniu otrzymali największą liczbę głosów. W przypadku równej ilości głosów, przeważa starszy profesją, a przy równości profesji, starszy wiekiem”³⁷. Jest to uszczegółowienie kan. 119 nr 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., który balotaż (wybór pomiędzy dwoma kandydatami z największą ilością głosów) poleca przeprowadzić po dwóch nieskutecznych głosowaniach. Przy równowadze głosów dodatkowym czynnikiem jest profesja zakonna (przeważa starszy profesją), a ostatecznie różnica wieku. Dodać należy, że zgodnie z decyzją Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych z 1990 r. w ostatnim balotażowym głosowaniu decyduje (wystarcza) większość względna³⁸.

Przebieg wyborów Przełożonego Generalnego salezjanów koresponduje z normami prawa powszechnego. Najpierw należy wybrać dwóch sekretarzy i trzech skrutatorów (w tajnym głosowaniu)³⁹. Dwaj skrutatorzy mogą wziąć do

³⁵ Por. Reg.Og., nr 126-127.

³⁶ „Przełożeni w nadawaniu urzędów, członkowie w dokonywaniu wyborów powinni zachować przepisy prawa powszechnego oraz własnego prawa, a także powstrzymać się od jakichkolwiek nadużyć oraz względów osobistych. Mając zaś przed oczyma tylko Boga i dobro instytutu, powinni mianować lub wybierać tych, których wobec Pana uznają za rzeczywiście godnych i odpowiednich. Ponadto w dokonywaniu wyborów winni się powstrzymać od pozyskiwania wyborców bezpośrednio lub pośrednio, dla siebie lub dla innych” (KPK 1983, kan. 626). Także prawo karne chroni wolność wyborów: „Ci, którzy przeszkadzają w swobodnym wypełnianiu posługi, wyboru lub władzy kościelnej albo w zgodnym z prawem korzystaniu z dóbr sakralnych lub innych dóbr kościelnych, albo wywierają nacisk na wyborcę lub wybranego bądź tego, kto wykonał akt władzy lub posługę kościelną, może być ukarany sprawiedliwą karą” (tamże, kan. 1375). Od strony pozytywnej, dozwolona jest, a nawet wskazana dyskusja i konsultacja, tak by wyłonić najlepszych kandydatów i poznać ich dyspozycje w odniesieniu do obieralnego urzędu, por. A. Chrapkowski, J. Krzywda, J. Wroceński, B. W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 57.

³⁷ Konst., art. 153.

³⁸ Por. J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz...*, t. 1, dz. cyt., s. 196-197; wymaganie bezwzględnej większości głosów dotyczy także sytuacji, gdy jest tylko jeden kandydat (por. tamże).

³⁹ Por. Reg.Og., nr 129.

urny pisemny głos od chorego wyborcy, jeśli przebywa on w domu, w którym odbywa się Kapituła generalna⁴⁰. „Po zebraniu wszystkich kartek do urny, skrutatorzy przeliczą je, by sprawdzić, czy ich ilość odpowiada liczbie wyborców. Jeżeli ilość głosów przewyższa liczbę wyborców, głosowanie jest nieważne; jeżeli zaś jest równa lub mniejsza, wówczas przystępuje się do skrutynium: sekretarze zapisują nazwiska, które odczytuje jeden ze skrutatorów”⁴¹. O wyborze decyduje bezwzględna większość głosów obecnych; po zaakceptowaniu tej decyzji przez elekta, obejmuje on urząd⁴².

W animacji i zarządzie Zgromadzeniem Salezjańskim, Przełożonego Generalnego wspiera Rada generalna, którą tworzy wikariusz generalny, ekonom generalny, radcy odpowiedzialni za poszczególne sektory oraz radcy regionalni. „Członków Rady generalnej wybiera Kapituła generalna, każdego w oddzielnym głosowaniu. Poszczególnych radców regionalnych wybiera się możliwie w oparciu o listę kandydatów, przedłożoną przez kapitulnych z odnośnej grupy inspektorii”⁴³. Każdy radca powinien być profesem wieczystym przynajmniej od dziesięciu lat, a kandydat na wikariusza generalnego ma być kapłanem⁴⁴.

Podobnie, jak Przełożony Generalny, radcy pełnią urząd przez sześć lat, z możliwością ponownego wyboru. Jednakże na skutek śmierci lub przeszkody w pełnieniu funkcji radcy, Przełożony Generalny, za zgodą swej Rady, powierza

⁴⁰ Por. tamże, nr 130.

⁴¹ Tamże, nr 131.

⁴² Por. tamże, nr 132. Przyjąwszy wybór, elekt jest zobowiązany do złożenia wyznania wiary (por. KPK 1983, kan. 833, nr 8). Podczas Kapituły Generalnej 26 salezjanie wybrali najwyższego przełożonego w osobie meksykańina Pascuala Chávez Villanueva. Od 1996 był radcą Regionu, który obejmuje Amerykę Północną, Amerykę Środkową oraz część Ameryki Południowej. Następnie od 2002 r. został wybrany po raz pierwszy na przełożonego generalnego salezjanów, a 25 marca 2008 ponowiono ten wybór.

⁴³ Konst., art. 141 § 1. Kapitulni z grup inspektorii (regionów) dotychczas dokonywali wyboru dwóch kandydatów; kandydatury wraz ze szczegółowym opisem wyborów są następnie przedstawione w czasie zebrania plenarnego (por. Reg.Og., nr 128). Ostatnia Kapituła zmieniła nr 128 Regulaminów Ogólnych wyrażeniem: „przez wypisanie na kartce tylko jednego nazwiska”, co ma lepiej ukazać zdanie współbraci z Regionu (por. „*Da mihi animas cetera tolle*”. *Dokumenty 26 Kapituły Generalnej Towarzystwa św. Franciszka Salezego*. Rzym 23 lutego-12 kwietnia 2008, w: *Dokumenty Rady Generalnej Towarzystwa Salezjańskiego św. Jana Bosko*, 89 (maj 2008), nr 401, s. 79). Osobne głosowania na każdego z radców oraz listy kandydatów z grup inspektorii (na radców regionalnych) odróżniają aktualne zapisy Konstytucji od starego prawa własnego Towarzystwa Salezjańskiego (por. *Program życia salezjanów księdza Bosko...*, dz. cyt., s. 631).

⁴⁴ Por. Konst., art. 141 § 2. Przełożenie w instytucjach kłeryckich łączy się z zadaniami duszpasterskimi. Dlatego Przełożony Generalny i jego wikariusz muszą być kapłanami. Prawo powszechne tym samym dopuszcza, by bracia zakonnici (koadiutorzy salezjańscy) byli radnymi, na różnych szczeblach władzy (por. J. Bar, J. Kałowski, *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985, s. 75-76). Kapituła Generalna 26. w 2008 r. wybrała na ekonoma Zgromadzenia na najbliższe sześćdziesiąt lat brata zakonnego Claudio Marangio, „który jest pierwszym koadiutorem wybranym do obecnej Rady generalnej i prawdopodobnie pierwszym w całej historii Zgromadzenia” (por. <<http://www.salezjanie.pl/aktual/?insp=ALL&kat=9&id=1753>>, (data dostępu: 30.09.2008)).

urząd do upływu sześcioletniej kadencji odpowiedniemu współbratu⁴⁵. Analogicznie do wyborów najwyższego przełożonego, Konstytucje stanowią o konieczności bezwzględnej większości głosów i przebiegu kolejnych głosowań⁴⁶. Przełożony Generalny ma obowiązek poinformować wszystkich współbraci o nowowybranych i ich urzędach⁴⁷.

Oprócz Kapituły generalnej, prawo powszechne Kościoła dopuszcza funkcjonowanie innych kapituł. „Własne prawo powinno dokładnie określić, co należy do innych kapituł instytutu oraz innych podobnych zebrań, a mianowicie ich naturę, władzę, skład osobowy, sposób postępowania i czas ich odbywania”⁴⁸. W Towarzystwie Salezjańskim rzecz sprowadza się do Kapituł inspektorialnych (prowincjalnych). Do ich zadań należy m.in. „wybrać jednego lub dwóch delegatów na Kapitułę generalną oraz ich zastępców, zgodnie z Regulaminami ogólnymi”⁴⁹.

Grono kapituły inspektorialnej tworzą współbracia wchodzący z urzędu oraz z wyboru. Salezjanie wybierają swoich delegatów spośród profesów wieczystych, tak jako przedstawiciele poszczególnych domów, jak i z określonej wspólnej listy inspektorialnej⁵⁰.

Zebranie współbraci z konkretnego domu wybiera delegata na Kapitułę inspektorialną oraz jego zastępcę⁵¹. Wybiera się ich pojedynczo w głosowaniu tajnym; bo bezskutecznym pierwszym głosowaniu, ponawia się je drugi i trzeci raz

⁴⁵ Por. Konst., art. 142. Takie uzupełniające powierzenie urzędu nie jest już wyborem; także mianowanie sekretarza generalnego, prokuratora generalnego i postulatora generalnego, jest swobodnym powierzeniem (za zgodą Rady generalnej) funkcji (por. tamże, art. 144-145). Podobnie, jak z wyborem najwyższego przełożonego, tak i Wikariusz Przełożonego Generalnego oraz radcy „mogą być wybrani tylko na jedno kolejne sześciolecie” (Kapituła Generalna 25 Salezjanów Księdza Bosko, dz. cyt., s. 96). Kapituła Generalna dodała zarazem interpretację dopuszczającą trzecią kadencję, jeśli np. radca regionalny obejmie urząd radcy specjalnego sektora (np. komunikacji społecznej) (por. tamże).

⁴⁶ Por. Konst., art. 153.

⁴⁷ Por. Reg.Og., nr 133. Należy dodać, że w trakcie przebiegu Kapituły generalnej działa prezydium Kapituły i komisja centralna. Kapitułni na początku obrad wybierają bezwzględną większością głosów trzech moderatorów do prezydium oraz przynajmniej pięciu członków komisji centralnej, do której należy koordynacja prac (por. tamże, nr 120-121).

⁴⁸ KPK 1983, kan. 632.

⁴⁹ Konst., art. 171, nr 5. Proporcjonalność delegatów wyraża się w tym, że inspektorie liczące mniej niż dwustu pięćdziesięciu współbraci wysyłają jednego przedstawiciela, pozostałe wysyłają dwóch delegatów (por. Reg.Og., nr 114). Zwyczajnie Kapituła inspektorialna odbywa się co trzy lata, a co druga (Kapituła inspektorialna) poprzedza generalną i wiąże się z wyborem delegatów (por. Konst., art. 172).

⁵⁰ Por. tamże, art. 174; wyboru dokonują wszyscy profes, wieczysti i czasowi (por. tamże). Wskazania prawne dotyczące wyborów przedstawicieli, por. *Sugestie dla przygotowania i przebiegu kapituły inspektorialnej*, w: *Dokumenty Rady Generalnej* 81 (lipiec-wrzesień 2000), nr 372, s. 62-73. Istnieją różne systemy określenia składu kapituły; metoda salezjańska jest przykładem łączenia przedstawicieli określonych grup (wspólnot lokalnych) oraz wspólnej listy z jednej inspektorii. O różnych sposobach wyłonienia delegatów, por. E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, dz. cyt., s. 643-644.

⁵¹ Por. Konst., art. 186. Do inspektora (za zgodą jego rady) należy ewentualne podjęcie decyzji, czy wspólnota lokalna dokona wyboru członków rady domu i liczby radców (por. tamże, art. 180 i 186); inspektor może też swobodnie mianować radców domu zakonnego.

i ostatecznie czwarte (balotażowe) wyłania przedstawiciela⁵². Szczegółowe zasady podają Regulaminy Ogólne, które stanowią, że mniejsze wspólnoty dokonują wspólnego wyboru⁵³. W wyjątkowych sytuacjach dopuszczalne jest głosowanie listowne⁵⁴.

Wspólnota inspektorialna, niezależnie od przedstawicieli poszczególnych domów, wybiera grupę delegatów spośród pozostałych współbraci. Inspektor prezentuje listę salezjanów, którzy posiadają głos bierny. Liczba delegatów jest proporcjonalna do ilości współbraci w inspektorii. Głosowanie przeprowadza się w sposób tajny na odpowiednich formularzach. Wybranymi w ten sposób są ci, którzy uzyskają największą ilość głosów, przy równej liczbie decyduje starszeństwo profesji, następnie wiek. Ewentualny wybór współbrata, który już jest zastępcą delegata określonej wspólnoty lokalnej, skutkuje koniecznością przeprowadzenia wyborów uzupełniających w tej wspólnotcie⁵⁵.

Przeprowadzanie każdorazowych wyborów odnosi się ponadto do postawy odpowiedzialności współbraci i ich zaangażowania w życie wspólnot lokalnych,

⁵² Por. Reg.Og., nr 161. W razie niemożności wzięcia udziału w Kapitulce, czy to generalnej, czy inspektorialnej, delegaci posiadają swoich zastępców, którzy są wyłonieni bezpośrednio po zasadniczych wyborach (por. tamże, nr 162).

⁵³ Por. tamże, nr 163.

⁵⁴ Por. tamże, nr 164.

⁵⁵ „W wyborach delegatów wspólnoty inspektorialnej należy się trzymać następujących wskazań: 1. po dokonaniu wyboru delegatów poszczególnych wspólnot, inspektor poda do wiadomości współbraci imienny wykaz wybranych oraz przedstawi listę współbraci inspektorii o ślubach wieczystych, którzy mogą być wybrani na Kapitulę inspektorialną. Lista ta będzie obejmowała także współbraci czasowo nieobecnych dla słusznych przyczyn, a wykluczy współbraci z innych inspektorii, obecnych dla takich samych powodów; 2. współbracia, którzy dla słusznych powodów znajdują się czasowo poza inspektorią, będą uczestniczyć w wyborach delegata tej wspólnoty, w której przebywają. Natomiast, gdy chodzi o wybór delegatów wspólnoty inspektorialnej, otrzymają od swego inspektora odpowiedni formularz, który mu zwrócą należycie wypełniony; 3. liczba współbraci, których należy wybrać, wyraża się w proporcji: jeden na każdych dwudziestu pięciu lub na ułamek z dwudziestu pięciu współbraci inspektorii. Przy obliczaniu tej ilości należy wziąć pod uwagę profesów wieczystych i czasowych, jak również współbraci czasowo nieobecnych dla słusznych powodów; 4. każdy współbrat uprawniony do głosowania, otrzyma od swego inspektora formularz, na którym wypisze tyle nazwisk, ilu powinno być wybranych; 5. zebranie głosów należy do obowiązków inspektora, który zadba o zapewnienie tajności głosowania; 6. obliczenia głosów dokonają skrutatorzy mianowani przez inspektora. Za wybranych będą uznani ci, którzy według kolejności otrzymają największą ilość głosów. Przy równej liczbie głosów, za wybranego uzna się starszego profesję, a następnie wiekiem; 7. jeżeli z listy inspektorialnej zostanie wybrany zastępca delegata jakiejś wspólnoty, zgromadzi się ona ponownie, aby wybrać jego zastępcę. Jeżeli ktoś z wybranych z listy inspektorialnej nie może wziąć udziału w Kapitulce, zastąpi go pierwszy ze współbraci, dotąd nie wybranych, który otrzymał największą ilość głosów” (tamże, nr 165). Wyszczególnienie wyborców z głosem czynnym i biernym (por. tamże, nr 167). Wybór delegatów z poszczególnych domów oraz z listy inspektorialnej może rodzić w pojedynczych przypadkach wątpliwości, gdy chodzi o posiadanie głosu czynnego lub biernego, np. w związku z czasowym pobytem w innym domu zakonnym, niż ten, do którego przynależy współbrat.

inspektorialnych oraz całego Towarzystwa Salezjańskiego⁵⁶. Myśl ta koresponduje z przepisem prawa powszechnego Kościoła. „Organa uczestnictwa lub konsultacji mają wiernie wypełniać powierzone sobie zadanie, zgodnie z przepisami prawa powszechnego i własnego, a w ten sam sposób powinna się wyrażać troska i udział wszystkich członków na rzecz dobra wspólnego całego instytutu lub wspólnoty. W organizowaniu i stosowaniu tych środków uczestnictwa i konsultacji należy stosować mądre rozeznanie, a sposób ich działania powinien być zgodny z charakterem i celem instytutu”⁵⁷. W Zgromadzeniu Salezjańskim stosuje się konsultacje np. na inspektorów, radców inspektorialnych i przełożonych lokalnych, co jednak nie stanowi kanonicznych wyborów⁵⁸.

Konstytucje Salezjańskie, jak również Regulaminy Ogólne, nie podają zasad dotyczących specjalnych form wyborów, tj. kompromisu i postulacji. Wydaje się, że wyboru w formie kompromisu nie praktykuje się w Towarzystwie Salezjańskim. Podobnie jest z postulacją. Tym niemniej nie można wykluczyć głosowania, które jest złączone z postulowaniem przeszkodzonego kandydata. Sytuację tę w wyjątkowych okolicznościach można odnieść m.in. do czasu, jaki minął od złożenia profesji wieczystej przez kandydata⁵⁹. Chociaż ostatnie Kapituły Generalne 25. i 26. ograniczyły kadencję Przełożonego Generalnego i jego radców tak, że ponowienie wyboru odnosi się jedynie do drugiego sześćdziesięciolecia, to kapitulni mogliby postulować najwyższego przełożonego na trzecią kadencję⁶⁰. Należy przypomnieć, że ograniczeniem tej szczególnej formy wyborów jest konieczność uzyskania większości kwalifikowanej (przynajmniej dwóch trzecich głosów), a władza, do której zwrócono się o zatwierdzenie, nie ma obowiązku przyjęcia postulacji⁶¹.

⁵⁶ Por. Konst., art. 123. W wyborach należy również zauważyć potrzebę komplementarności tak, by odzwierciedlały one udział tak duchownych, jak i salezjanów-koadiutorów w składach kapituł (por. Reg.Og., nr 169).

⁵⁷ KPK 1983, kan. 633; por. tamże, kan. 625 § 3.

⁵⁸ Por. Konst., art. 162, 167, 177; Reg.Og., nr 143, 154, 156, 170. Szczegółowe zasady na poziomie inspektorii, por. Towarzystwo Salezjańskie Inspektorii św. Wojciecha, *Dokumenty końcowe IX Kapituły Inspektorialnej, Łąd nad Wartą 10-14 IV 2007 r.*, Piła 2007, s. 35.

⁵⁹ Profesja wieczysta jest wymagana do ważności wyboru i następnie objęcia urzędu przez profesę, por. B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2 cz. III, Lublin 1990, s. 72-73. O ile można by postulować kandydata, któremu nie upłynął określony termin od ślubów wieczystych, to postulacja profesę ślubów czasowych jest bezzasadna.

⁶⁰ O postulacji przy wyborze przełożonego, por. E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, dz. cyt., s. 653; B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 78.

⁶¹ Przy wyborze Przełożonego Generalnego i radców generalnych odnośną władzą jest Kongregacja Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego.

ZAKOŃCZENIE

Prawo własne Towarzystwa św. Franciszka Salezego odnosi wybory kanoniczne do określonych urzędów kościelnych. Najważniejszym z nich jest funkcja Przełożonego Generalnego Zgromadzenia Salezjańskiego. Następnie należy wymienić Wikariusza generalnego, radców poszczególnych sektorów i radców regionalnych, tworzących władze centralne. Wybory wyłaniają ponadto delegatów z każdej inspektorii na Kapitułę generalną. Na poziomie prowincji zakonnej, domy zakonne wybierają swych przedstawicieli na kapitułę inspektorialną; ponadto salezianie wybierają delegatów na tę kapitułę ze wspólnej listy.

Dookreślenie prawa powszechnego wyraża się m.in. w tym, że po bezskutecznych trzech głosowaniach, w czwartym wybiera się spośród dwóch kandydatów, którzy uzyskali największą ilość głosów. Przy ewentualnej równowadze, wybranym jest współbrat starszy profesją; przy tej samej dacie złożenia ślubów zakonnych wybór pada na starszego wiekiem. Te zasady stosuje się we wszystkich wyborach kanonicznych w Towarzystwie Salezjańskim.

Zgromadzenie Salezjańskie jest instytucją klerycką. Dlatego Przełożony Generalny i jego wikariusz muszą być prezbiterami. W pozostałych wyborach kandydatami mogą być bracia zakonni (koadiutorzy salezjańscy).

Studium prawa własnego salezjanów nie nasuwa wątpliwości prawnych. Natomiast w praktyce wyborczej należy zachować wskazania prawa powszechnego Kościoła. Nieostrożność w tej materii może bowiem skutkować nieważnym wyborem. Wydaje się, że szczególne formy wyborów (kompromis i postulacja) nie są praktykowane w Towarzystwie Salezjańskim, ale też nigdzie prawo własne ich nie wyklucza.

Wybory kanoniczne tworzą jeden z elementów prawa własnego. Ich realizacja wpisuje się w życie salezjanów. Jednocześnie należy podkreślić, że wyraża się w nich współodpowiedzialność współbraci za realizację salezjańskiego charyzmatu: na poziomie lokalnym, inspektorialnym i całego Towarzystwa św. Franciszka Salezego.

ELECTIONS IN THE PROPER LAW OF THE SOCIETY OF FRANCIS DE SALES

Summary

The committal of some church offices preceded a canonical choice of the person. In the article, in brief, there are approximate norms of the canonical law which refers to elections, and then is talks about the statute law of the Society of St. Francis de Sales related to electoral rules. In this Society, canonical elections precede the embrace the office of the Superior General, similarly as the Commissary, councilors of each sections and regional councilors forming central authorities. Elections bring to light also delegates from every province on the General Chapter, and representatives on the province chapter.

The study of the own law of the Salesian Society does not raise legal doubts. Instead in effect of electoral one ought to keep indications of the public statute of the Church. The incautiousness in this matter can be a no valid choice. Canonical elections create one of the elements of the own law. Simultaneously it underlines that elections are the joint responsibility of the religious for the realization of the salesian charisma: on local and province level and in the life of the whole Salesian Society.

Nota o autorze: DR ARKADIUSZ DOMASZK SDB– absolwent Uniwersytetu Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adiunkt na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym SDB w Łądzie n. Wartą i Krakowie. Zainteresowania naukowe: prawo posługi nauczania, normy ogólne prawa kanonicznego, dobra doczesne Kościoła, prawo wyznaniowe.

Słowa kluczowe: wybory, urząd kościelny, salezjanie, prawo zakonne